

Др ЈОВАН ЕРДЕЉАНОВИЋ

СТАРА ЦРНА ГОРА

ЕТНИЧКА ПРОШЛОСТ И ФОРМИРАЊЕ
ЦРНОГОРСКИХ ПЛЕМЕНА

СА 7 ФОТОГРАФИЈА И 5 КАРАТА У ПРИЛОГУ
И 3 СКИЦЕ У ТЕКСТУ

– фототипско издање –

ЈОВАН ЕРДЕЉАНОВИЋ
СТАРА ЦРНА ГОРА -

ИЗДАВАЧ

Едиција
Земунска 32, Нови Бановци

ЗА ИЗДАВАЧА

Лазар Вук Бокан

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Лазар Вук Бокан

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Едиција

ДИЗАЈН КОРИЦА

Едиција

ШТАМПА

Пи-пресс, Пирот

ТИРАЖ

250 примерака

Пласман

+381/64-521-521-0
klubcitalaca@edicija.rs
www.edicija.rs

ISBN: 978-86-82958-57-4

Година издања

2026.

Место издања

Нови Бановци

САДРЖАЈ

	СТРАНА
ПРЕДГОВОР	I
I ОБЛАСТ И ИМЕ ЦРНЕ ГОРЕ. ЊЕНИ ГЛАВНИ ДЕЛОВИ	5—119
1. ОБЛАСТ	5—34
Историски подаци 5; народна предања 16; однос области Црне Горе према области старе Зете 17; Велика Међа или Вукова Међа 25; главни резултати расправљања о области Црне Горе 30.	
2. ИМЕ „ЦРНА ГОРА“	34—57
Историски подаци 34; мишљења разних писаца 38; грађа из народа 49; закључак о постанку имена „Црна Гора“ 52; облици у којима се јавља име Црне Горе 55.	
3. ГЛАВНИ ДЕЛОВИ СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ	57—119
Кад је извршена подела Црне Горе на нахије 57; народна предања о турској управи и о „истрази потурица“ у Црној Гори 59; старије поделе Црне Горе на пет и позније на четири области и улога Пјешиваца у томе 79.	
Црмница; подаци из историје и из народног предања о по- станку њене области и имена 85.	
Катунска Нахија: спомени о старом пределу Cattuni-ма и постанаку његова имена 94; Катунци су свакако били део старе жупе Кчева 96; народна предања о катуновању старих Зећана и Влаха по данашњој Катунској Нахији 97; промене у области Катунске Нахије 100.	
Љешанска Нахија: први спомени о старим Лешњанима 102; Лухепи из 1455 год. су Лешњани 102; област „Љешкопоље“ (код Болице 1614 год.) била је део старе жупе, коју поп Дукљанин зове Lusca 104; о постанку имена Лешњани, Љешкопоље и Љешанска Нахија 106; промене у обиму ове области 109.	

Ријечка Нахија: први спомени о Ријечи означавају предео тога имена 111; о постанку назива Ријечка Нахија 114; област ове нахије и њене промене 116.

ОПШТЕ РАЗМАТРАЊЕ О ГЛАВНИМ ДЕЛОВИМА СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ 117.

II ПЛЕМЕНСКА ПОДЕЛА

Опште напомене 120

1) КАТУНСКА НАХИЈА 120

Цетињско Племе (Цетиње, Цетињани): племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 120; насеља у племену: Бајице 121, Хумци 121, Доњи Крај са Јабуком 122, Бјелоши 122, Очинини 122, Угне 122.

Његуши: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 122; насеља у племену: Дуги До 123, Хераковићи са Вељим Крајем 123, Копито 124, Врба 124, Рајићевићи 124, Вељи Залаз 124, Мали Залаз 124, Жањев До 125, Мирац 125, Мајстори 125.

Геклићи: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 125; насеља у племену: Кућишта 126, Вучи До 126, Крајњи До или Под-Буковицу 127, Војковићи 127, Милијевићи 127, Петров До 127, Убао 127, Драгомидо 127, Језер 128.

Бјелице: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 128; насеља у племену: Дуб 129, Предвиш 130, Љешев Ступ 130, Малошин До 130, Ублице 131, Диде 131, Томићи 131, Микулићи 131.

Цуце (Веље и Мале): племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена и подела на Веље и Мале Цуце 131; општа одлика цуцких насеља 133.

1) **Веље Цуце:** а) села и сеоца предела Заљути 134; б) села предела Гребача 136; в) трешњевачка општина и њена насеља 137.

2) **Мале Цуце** и њихова насеља: Трњине 139, Ровине 140, Претин До или Прентин До 140, Врљерог 140, Кобиљя До 141.

Озринићи или Кчево или Чевљани: однос имена Кчево (Чевљани) и Озринићи 141; племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 142; насеља у племену: у пределу Кчеву 145; у пределу Доњем Крају 146; у пределу Ожеговицама 146; у пределу Ублима 146; у пределу Пољанама 146; у пределу Ластви 146; у пределу Велестоу 147; у пределу Марковини 148; у пределу Загреди 148.

Пјешивци: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена, подела на Горње и Доње Пјешивце 148.

а) **Горњи Пјешивци** и њихови насељени предели: Стубица 152, Повија 152, Церово 153.

б) Доњи Пјешвићи: општи карактер земљишта и насеља 153; насељени предели: Дреновштица 154, Милојевићи 154, Витаковићи 154, Богмиловићи 155, Загорак и Селишта 155, Дб 155.

Загарац или Загараче: о тим именима 156; племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена, подела на Горњи Загарач и Доњи Загарач (Једноше или Једношко Поље или „Поље“) 156.

а) Горње Загараче и његови насељени предели: Мијогост 158, Мустеровићи 158, Ђуричковићи 159.

б) Доњи Загарач или Једноше (Једношко Поље или „Поље“) и његови насељени предели: Поврпољина или Поврпоље 159, Подпољина или Подпоље 160.

Комани: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена, подела на Бандиће и на „Комане“ у ужем смислу 161.

а) Бандићи и њихова насеља: Ђеђеза 163, Мокање 163, Милате Бандићске 163, Жупа Бандићска 163, Мугошина Ливада или Ливада 164.

б) „Комани“ у ужем смислу: о имену „Комани“ 164; насеља: Милате Команске 164, Долови 164, Зелени Долови 164, Црвена Папрат 165, Жупа Безданска 165, Балоче 165, Ора'овица 165, Ђава или Ђафа 165.

2) ЛЪШАНСКА НАХИЈА 165

Међе ове нахије 165

О недовршеном племенском груписању у Љешанској Нахији 167

Насељени предели и „племена“ Љешанске Нахије: Ораси 169, Штитари 169, Релеза 170, Ђепетићи 170, Прогоновићи 170, Буроње 170, Станисаљићи 170, „племе“ Градац (села Градац и Парци и предео Жупа Градачка) 170, „племе“ Дражевина (са 8 села: Горња Дражевина, Попратница, Корнет, Бигор, Подстрано, Лијешње, Гољмади и Бегова Главница) 171, Горњи Кокоти са Лекићима 173, Фармаци или Вармаци 173, Штеке или Штеци 173, Крусе 173, Бери 173.

3) РИЈЕЧКА НАХИЈА

Међе ове нахије 173

Значај долине Црнојевића Ријеке за јединство Ријечке Нахије 174

а) Цеклин: погодбе за стварање и одржавање племена 175; главнија насеља у племену 177.

б) Косијери: погодбе за стварање племена и прилике, које су му ометале напредовање 178; насеља у племену 178.

в) Добрско Село: погодбе за стварање и одржавање племена и насеља у племену 179.

г) Љуботинь: погодбе за стварање и одржавање племена 180; насеља у племену 181.

д) Грађани: прилике за стварање старог племсна Шишоје-вића, познијих Грађана 182; насеља у племну 182.

4) ЦРМНИЦА (ЦРМНИЧКА НАХИЈА)

Међе ове нахије 183

Значај долине Ријеке Црмничке за јединство ове области . 184

а) Подгор: о спајању малих племена Подгори и Орахова у једно племе 184; *западни Подгор*, његове међе и прилике за стварање и одржавање племена и његова насеља (Утрг и Овточићи или Опточићи) 186; *источни Подгор*, његове прилике и насеља (Орахово, Крушевица и Брањени) 188.

б) Дупило: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 190; насеља у племну: Дупило са Папратницом 191, Трново са Комарном 192.

в) Брчели или Брчело: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 192; насеља у племну: Брчели, Горњи и Доњи 193, Томићи 194, Бријеге 194.

г) Глухи До: племенске међе и прилике за стварање и одржавање племена 194 и 197; насеља у племну: Глухи До 195, Буковик 196.

д) Сотонићи: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 197; насеља у племну: Сотонићи 198, Мачуге 198.

ђ) Лимљани: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 198 и 201; насеља у племну 200.

е) Бољевићи: племенске међе и погодбе за стварање и одржавање племена 201; насеља у племну: Бољевићи са Забесом 203, Годиње 204.

Вир, варошица (изван племена) 204.

III ЕТНИЧКА ПРОШЛОСТ И ФОРМИРАЊЕ ЦРНОГОРСКИХ ПЛЕМЕНА

Опште напомене 205

1. ЦЕТИЊСКО ПЛЕМЕ или ЦЕТИЊЕ или ЦЕТИЊАНИ . 205—344

А.

а) О имену Цетињског Племена 205

б) Подаци о старијем становништву Цетињског Племена 218

Земљиште Цетињског Манастира и вароши Цетиња с околином: топографски подаци у повељама Ивана Црнојевића и његових синова; о Влашкој Цркви; Медовина и Медовића Главница, Скендеровина и Романовина; Градина и Стражница; гомиле . . . 218

	СТРАНА
Хумци: назив и топографски подаци	237
Ловћен и цетињски делови Ловћена	239
Доњи Крај и старо браство Јабучани: назив Доњи Крај; гомиле; назив Бата	240
Бајице: стари Бајичићи и њихови остаци; од њих је пореклом митрополит Висарион Бориловић или „Висарион Баица“; о по- рекле патријарха Арсенија III Чарнојевића или Црнојевића; остали трагови старијег становништва и међу њима вероватни пре- хришћански назив Боани (Боане); гомиле	244
Бјелоши: стари Бјелошевићи и њихови потомци; успомене о негдашњим Власима на бјелошком земљишту; остали трагови старијег становништва и међу њима назив Градски До	266
Очинићи: старина и постанак имена Очинићи; старо браство Очинићи и његови потомци; о пореклу митрополита Саве Очи- нића; бегови Соколовићи и Руцевићи; стари Козјевићи; старинци Боришићи; остали трагови старијег становништва и међу њима врло стара црква Св. Јована	278
Угне са Врелима: о тим именима; успомене на Влахе и Ар- банасе; негдашње браство Властелиновићи и данашњи старинци угањски; остали трагови старијег становништва и међу њима Гра- дински Крш са каменом гомилом и старинска црквица Св. Петра и код ње врло давнашње гробље	287
Подаци о разним другим старијим родовима цетињским	296
в) Подаци о новијим браствима Цетињског Племена	298
1. Ивановићи (или Лајиславићи, Лајислајићи) са Маринови- ћима и Иванишевићи у Доњем Крају	299
2. Хумци или Умци у селу Хумцима (Бјеладин Хумац и ње- гово потомство)	301
3. Дѣље у Доњем Крају	307
4. Шпадијери у Доњем Крају	308
5. Мартиновићи и Вуксановићи у Бајицама; уједно и о по- рекле сродних брастава: Тепавчевића и Дамјанаца у Херцеговини; Бајковића (Кривокапића и Преобрежана), Поповића, Марковића, То- машевића, Грабљана, Градињана, Липоваца и неког дела Ђуричића у Цуцама; Радуловића и Бојанића у некад цуцком (сад озринијском) селу Башином Селу; Радуловића и Самарџића у Кривошијама; Ми- лића и Предишана у Бјелицама; Бандића у Команима; Ђуричковића у Загарчу; Османагића у Подгорици; Коларовића некад у Спужу; Ченгића у Херцеговини	309
6. Мариновићи и „Аладин“ у Очинићима	325
7. Мировићи на Угнима и на Врелима	326
8. Почечи у Доњем Крају	327
9. Зечеви у Доњем Крају	327
10. Ђеранићи у Доњем Крају	328
11. Радовићи и Перовићи у Бајицама	328
12. Кажије у Очинићима	328

Б.

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ЦЕТИЊСКОМ ПЛЕМЕНУ . . . 328

2. ПЛЕМЕ ЊЕГУШИ 344—484

А.

- а) **О имену Његуши** 344
- б) **Подаци о старијем становништву племена Његуша** . 354
- Дуги До: успомене о негдашњим стариначким браствима; стари Пуношевићи и њихови потомци; остали трагови старијег становништва 354
- Копито: о запису из 1456 године; негдашњи старинци Вучковићи; Богдановићи-Пуношевићи; остали подаци 366
- Хераковићи са Вељим Крајем: о старим Вељокрајанима и Побрежанима; од Вељокрајана су били црногорски митрополити Руфим Вељекрајски и Василије Вељекрајски; остали подаци . 370
- Рајићевићи: негдашњи старинци Бркачићи, Шестокрили, Пиме, Гравале и Џупани; саборна племенска црква Велика Госпођа; остали подаци и међу њима прехришћански назив Божи До и камена гомила 374
- Врба: старинци Лучићи и негдашњи старинци Курдови, Лаккови, Змајевићи и вероватно Чечевићи и Драктићи; остали подаци 379
- Вељи Залаз: податак из 1351 год.; име Залази; данашњи старинци овог села; остали подаци 384
- Мали Залаз: негдашњи становници Горњевуци и њихова црква Св. Јован; остали подаци 390
- Жањев До: негдашњи старинци Андрићи и њихова црква Св. Јеремија; гомиле; име Жањев До; данашњи старинци; успомене на Влахе 392
- Мирац: податак из 1351 год.; негдашњи и данашњи старинци; успомене на Влахе; остали подаци 396
- Мајстори: докази о негдашњем селу Мајсторима; вероватне успомене на Влахе; остали подаци 401
- Топографски називи у његушком делу Ловћена, а међу њима особито: Ловћен, Бостур, Коложуњ, Ђава и Гладе 404
- Још неки подаци о старијем становништву племена Његуша 410
- в) **Новја браства племена Његуша** 412
1. **Хераковићи и Рајићевићи** (браства), први у селима Хераковићима и Мирцу а други у селима Рајићевићима, Копиту, Коложуњу и Мирцу 412
2. **Поповићи** (Џелетковићи) у Рајићевићима 450
3. **Перићи-Дудићи, Пејановићи, Матковићи и Ивановићи** у Малом Залазу 451
4. **Кустудије и Божовићи** на Мајсторима и у Хераковићима 452
5. **Раднићи** у Рајићевићима 455

	СТРАНА
6. Вујковићи-Дејани у Врби	455
7. Вучковићи и Врбице у Врби	456
8. Јововићи и Стијеповићи у Дугом Долу	457
9. Андријићи или Андрићи у Хераковићима	458
10. Кадије у Хераковићима	458
11. Перовићи у Жањеву Долу	458
12. Перовић у Мирцу	458

Б.

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПЛЕМЕНУ ЊЕГУШИМА	459
---	-----

3. ПЛЕМЕ ЂЕКЛИЋИ	484 – 585
----------------------------	-----------

А.

а) О имену Ђеклићи	484
б) О старијем становништву племена Ђеклића	492

Вучи До: старо градиште Куљина са каменом гомилом и називи: Градина и Вицков Град; прехришћански називи **Божји До** и **Богомоља** и недалеко *врло шара саборна црква племенска, Св. Илија*, и код ње стари надгробни споменици у облику саркофага; негдашњи старинци Илићи, Илијашевићи и Петровићи; име овог села; успомене на Влахе; остали подаци 492

Кућишта: старина њихова имена; старије становништво влашког порекла (Фрадели, Топали и Шораји); старинци мухамеданске вере (Медовићи или Медојевићи, „Црновршки Турци“ као део великог брства Остојића); остали подаци и међу њима Зборна Главница као збориште целог племена, Бата, Кучка Главница и Бохање. 500

Крајњи До: име; негдашњи старинци Иковићи и велико муслиманско брство Остојићи, Рамадановићи и Мухадиновићи (делом покрштени); остали подаци. 508

Војковићи: гомиле; називи Гладски До и Гладска Страна као успомене на негдашње Зећане; назив Војковићи као успомена на негдашње стариначко брство тог имена; данашњи старинци Ад-ројевићи (Синановићи и Џаковићи) и Радојевићи; остали подаци 514

Милијевићи: име селу из друге половине 16. века; старо селиште Кућишта; Црквина од старе војковићске цркве; успомене на Влахе; остали подаци 519

Петров До: о старини тог имена; називи Градска Главница и Гладе; старинци Камате, муслимани Ђуровићи и кнежевско брство Бацули или Бацуљи (ови последњи вероватно влашког порекла); успомене на Влахе; остали подаци 522

Убао: име; негдашње гомиле; стара селишта и црквина; стариначко брства Слатковићи, Чалаци, Јовићи и друга непознатог имена; успомене на Влахе; остали подаци 526

Језер: име; гомиле; врло стара црква Св. Шћепан; негдашњи старинци Лопатине и успомене на друга таква браства; остали подаци 531

Драгоми-до: име и старина; Катунште од старих Зећана; негдашњи старинци Станишићи (с Аћимовићима) и Вукадиновићи и успомене на друга таква браства; остали подаци и међу њима назив *Жарма* 535

Маројевићи, група од стариначких брстава: Радојевићи, Милијевићи, Рамадановићи, Мухадиновићи и Адројевићи (Синановићи и Џаковићи); закључак о Маројевићима 538

Још неки подаци за ћеклићске старинце 543

в) **О новијим брствима племена Ћеклића** 544

1. **Петровићи** у Језерима, Драгомидолу, Ублима и Петрову Дољу 544

2. **Калуђеровићи** (са Матановићима) у Кућиштима, Петрову Дољу и Крајњем Дољу 551

3. **Вучедољани** (Гвзденовићи, Пророчићи и Вицковићи) у Вучем Дољу 554

Б.

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПЛЕМЕНУ ЋЕКЛИЋИМА . . 556

4. **ПЛЕМЕ ЦУЦЕ** 585—748

А.

а) **О имену Цуце** 585

б) **О старијем становништву племену Цуца** 589

Круг: име и старина; велика гомила изнад *врло старе цркве Св. Николе* и врло давнашње гробље („гробовље од Грка“); старинско велико надгробно камење и шаре на њему; *старинци Тодоровићи* („Дрцеџе“ или „Трчеџе“); остали подаци 589

Граб: име и старина; гомиле; брдо Град; стара селишта; успомена на Влахе; *негдашњи старинци Мијаљи и Сјахићи*; остали подаци 592

Челина: име; гомила; неке успомене на старије становништво и остали подаци 595

Градина (са Платама): брдо Градина са гомилама и кућиштима; успомене на влашке пастире; *негдашњи војводски род Николићи*; друге успомене о негдашњем српском становништву и остали подаци 596

Ржан До: име и старина; гомиле; стара селишта; *старинци Пејовићи*; успомене на Влахе; остали подаци и међу њима називи: **Срски Врх, Срски До, Срска Јама и Срска Вода** („Срска“ место „Српска“) 602

Просени До: име и старина; гомиле; негдашњи старинци Бојковићи и успомене о другим старинцима; старинско Збориште; о

старом цуцком селу **Доброј Води** и о расељењу старих Добровођана (успомене о јунаку Вуку Добровођи); остали подаци и међу њима вероватно прехришћански назив Божин Бријег 608

Липа: име и старина; Катунште и Цуцка Рупа као успомене на старе Зећане; значај назива Јама Војводина; стара селишта; негдашњи старинци Маковићи и њихова црквина; друге успомене на негдашње становнике и остали подаци 613

Кућишта: велика старина тога имена; негдашњи старинци Тс-мовићи или Краљине, Кокоре или Кукораче, Ивановићи, Кнежевићи-Чаурине и остали непознатих презимена; гомиле; старо селиште од „Грка“; успомене на Влахе; остали подаци 616

Доброњеж-до: одвос назива Доброњеж-до и Радоњеж-До и њихова старина; остали подаци 620

Крушка, Подаждријело, Рпавац, Грубин-до, Кутлучева Рупа, Машни До, Миокове Долине, Јабуре, Ластва, Кривуљина Долина, Брчки До, Липовац (Мали и Вељи), Јасени, Заговац и Сламница: новија сеоца са старим именима и са разним успоменама на старије становништво; успомене на Влахе; карактеристични назив Столачка Плоча у Водном Долу 621

Вукодо: о старини тога имена; старинци Пижићи; докази, да велика група херцеговачких брстава — Авдићи, Бабићи, Шаренци, Парезани, Зимоњићи, Жерајићи — није старином из Цуца 624

Ублице, Зечке Алуге, Ђинов До, Грандов До, Цареве Долине и Борина: новија сеоца са именима из старине и са успоменама на старо српско становништво и на Влахе 627

Бата: о старини села и његова имена; гомила; селиште; негдашњи старинци Савичићи и Пиштигњати с Мандићима; *о пореклу чувеног давнашњег јунака Лајка Вукова Баћанина*; остали подаци 628

Зовина (са Добром Гором): стара селишта; негдашњи старинци Ковачевићи (Ковачи) и друге успомене на старо српско становништво 630

Горњи и Доњи Извор: о називу „Извор“; гомила; „грчки натпис“ на стени; негдашњи старинци Милојевићи и Драганићи и друге успомене о старом српском становништву 631

Ржишта: градина Градац Ржишки са великом каменом гомилом и са кућиштима и другим остацима од старијег становништва 632

Јабуровац, Подбуковица, Калачка Продо, Раден До, Госпуде, Богојев До, Црниони До, Прапратни До, Долине Трешњевачке и Камешево: новија сеоца са разним успоменама на старије српско становништво; у Госпудама негдашњи старинци Пињићи, Миновићи, Петровићи и Вјетрошићи 634

Трешњево: негдашње знатво и велико насеље; о помору старог становништва од куге у првој половини 17. века; о новом насељавању Трешњева крајем 18. века; стара кућишта и негдашња

црквица Св. Никола; стари велики надгробни споменици у облику саркофага и дебелих плоча и шаре на њима; друго старо гробље; старинска Зборна Главница и ублови; гомиле; градишта и зidine од *Велике или Вукове Међе*; Коловоз, стари калдрмисани пут; народно веровање, да су све те старине „од Грка“; негдашњи старинци Баројевићи, Шировићи, Чолановићи, Павићевћи, Сенићи, Николићи и Ђурићи; остали подаци 635

Долови, Омари, Станојев До, Рокоче, Дуги До, Сладојев До, Мала и Веља Ракита, Под Ракиту, Продоли Кобиљске, Мали и Вељи Ковачев До, Машевски До, Милев До, Дрошковица, Мека Локва, Меки До, Јабукe и Репишке Алуге: новија сеоца са траговима од старијег српског становништва; стара кућишта у многим од њих — „од Грка“ 645 и 646

Ровине: име и старина; стара селишта и кућишта; Градина, вероватно од властелинског града; старинска Зборна Главница; данашњи старинци Ђурчићи и њихови рођаци Спахићи и Шаговновићи; други подаци о негдашњим старинцима 647

Трњине (са малоцуцким **Кругом**): о старини Трњина; 30 гомила, од којих су 8 у близини старе црквине и гробља; куш *Бован* као успомена на прехришћанске српске идоле; поуздана предања о *издизању старих Срба Зећана* на катуне у ове пределе; старинска црквица Св. Николе и код ње гробље; стара селишта; негдашњи старинци Раковићи, Вучетићи, Бијелићи, Видаковићи, Нерићи, Максимовићи и Црногорци и успомене на друге такве ролове; остали подаци 653

Негдашња цуцка (сад озринићска) села Доњи Крај и Башино Село: старинци Сјеверовићи и стара селишта, кућишта, црквине и гробља негдашњих Доњокрајаца и Башедољаца 662

Претин До (Прентин До): о томе имену као успомени на негдашње српско браство Прентиће; негдашњи старинци Кокоти (Кокотовићи) и Јанешвићи; остале успомене на старије становништво и други подаци 666

Врљерог: успомене на негдашње Јовановиће и на доуге раније становнике 669

Кобиљи До: име и старина; стара кућишта; негдашњи старинци Томашевићи а вероватно и Тојићи и Мргунчић; зидине од *Вукове Међе*; остали подаци 670

Подаци о још неким стариначким браствима цуцким 673

в) О НОВИЈИМ БРАСТВИМА ПЛЕМЕНА ЦУЦА 674

1. Бајковићи: Кривокапићи и Преобрежани, настањени готово у свима селима предела Заљуги и трешњевачке општине 675

2. Поповићи или Липљани у Липи, Зовинама, Јасенима, малоцуцком Кругу, Трњинама и Ластвицама 679

3. Проседольци у Просеном Долу и у Липи 681

4. Грабљани, Градињани и Липовци у Грабу, Градини, Малом и Вељем Липовцу, Трешњеву, Рокочу, Сладојеву Долу, Под-Ракити и Продолима Кобиљским	682
5. Пешикани у трешњевачкој општини	684
6. Лаковићи (Марковићи, Рогановићи, Ћосовићи, Стевовићи и Биговићи) , насељени по многим малоцуцким селима	686
7. Томановићи у Ровинама, Претину Долу и Меоцима; о пореклу чувеног јунака Никца од Ровина	689
8. Вујадиновићи у Ржаном Долу	692
9. Мијановићи у Кругу, Меоцима и На Врх Мелаца	692
10. Звицери у Челини, Бати и у трешњевачкој општини; о пореклу сродних брастава: Вукаловића у Зупцима, Милошевића у Риоцима, Вујачића у Грахову, Илића, Вучуровића и Водовара у Кривошијама, Радмановића и Ђупића у Загарачу	695
11. Живковићи у Ржаном Долу и у Доловима	697
12. Вукасовић на Бати	698
13. Миловић у Прапртном Долу	698
14. Инковић у Трешњеву	698
15. Ћетковић у Кобиљем Долу	698
16. Самарцић у Кобиљем Долу	698
17. Андрић у селу На Врх Мелаца	698

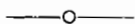
Б.

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПЛЕМЕНУ ЦУЦАМА	698
--	-----

Д О Д А Т А К
(ОБЈАШЊЕЊА И ДОПУНЕ)

О боју на Цареву Лазу	751
О имену Цетиње	754
Вук Бјелошевић	754
Име Журим	754
Врељани и кћи Ивана Црнојевића	754
Арбанашки До на Угнима	755
Мартиновићи, Бајковићи и остала сродна браства	755
Радловићи из Башина Села	756
Комбиновање ордена или „грба“ браства Мартиновића	756
Допуне повељи Ивана Црнојевића из 1489 године	756
О властели у Црној Гори	758
Горњевуци (Горевуци), стари властелински род	759
Самарцићи у Кривошијама	764

РЕГИСТАР	765
ИСПРАВКЕ ШТАМПАРСКИХ ГРЕШАКА	

СТАРА ЦРНА ГОРА
ЕТНИЧКА ПРОШЛОСТ И ФОРМИРАЊЕ ЦРНОГОРСКИХ
ПЛЕМЕНА

I ДЕО

ЕТНОЛОШКА ИСПИТИВАЊА
Д-ра **ЈОВАНА ЕРДЕЉАНОВИЋА.**

ПРЕДГОВОР.

Ово је дело у ствари низ расправа о питањима из етничке прошлости Црне Горе и њених племена.

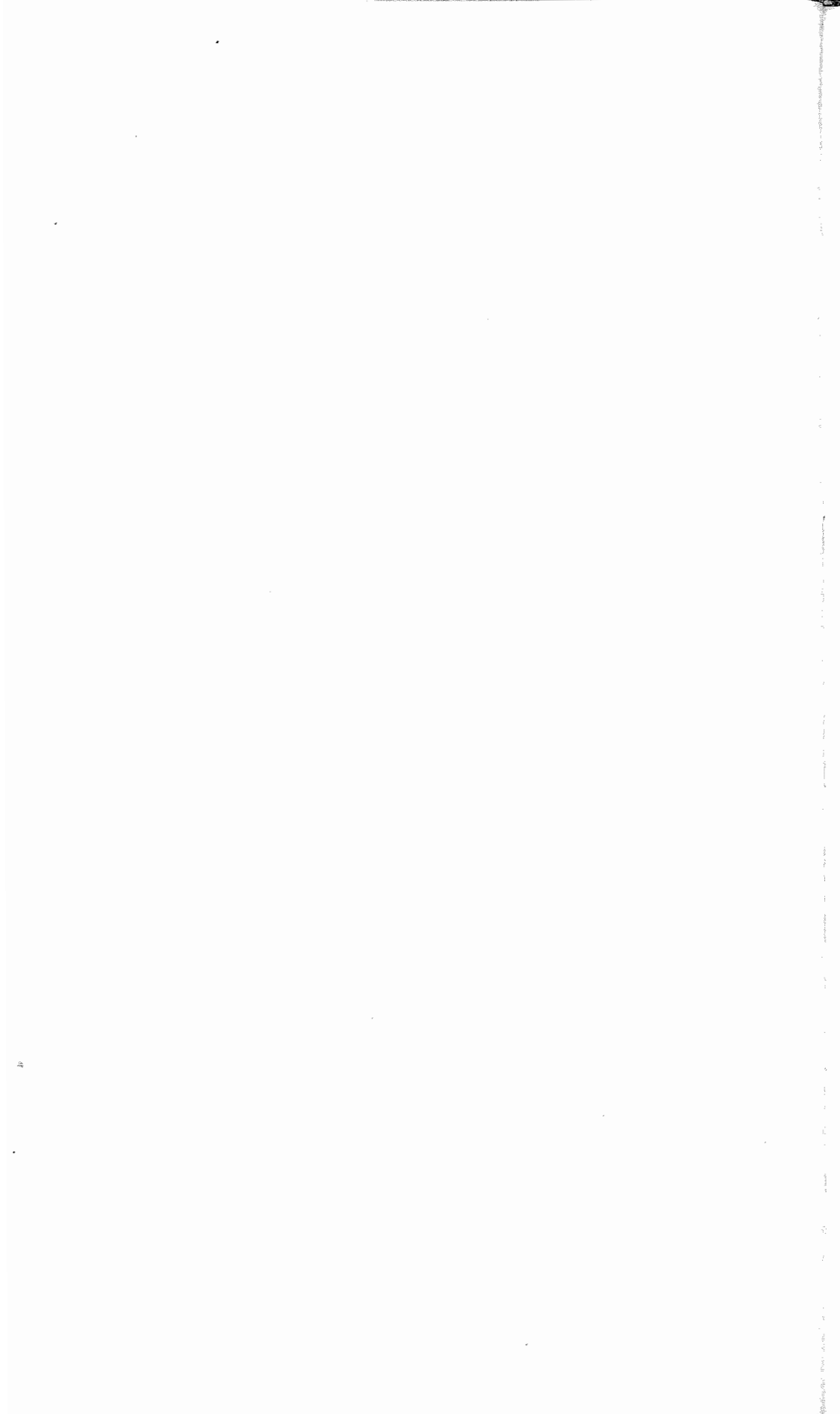
Грађу сам из народа прикупио на својим путовима по старој Црној Гори преко лета 1910. и 1911. године. Осим тога сам и доцније добивао много драгоцених података од тамошњих одличних познавалаца етничке прошлости народне. Особиту захвалност дугујем у том погледу г. Андрији Лубурићу из Никшића и г. Андрији Јовићевићу, учитељу са Црнојевића Ријеке.

У овоме се делу износи дакле стање, какво је било у црногорским племенима у време мојих испитивања 1910. и 1911. године.

Неповољне прилике за научни рад нарочито баш ове врсте, које су биле последица Светскога Рата, учиниле су, да се ово дело није могло појавити раније. Небројена ситнија и крупнија питања требало је најпре помоћу врло разноврсних података (историских, топографских, језичних, етнолошких и др.) извести на чисто, да би се на основи добивених резултата могло доћи до поуздане или сразмерно поуздане представе *о етничкој прошлости и о формирању сваког појединог племена* и да би се затим помоћу тако добивене основе могли изнаћи и карактеристични *оштри појави* у племенском животу и развоју старе Црне Горе.

Академији Наука у Београду захваљујем на помоћи, коју ми је у два маха указала и тиме омогућила путовање ради проучавања црногорских племена.

Д-р Јован Ердељановић.

I ОБЛАСТ И ИМЕ ЦРНЕ ГОРЕ. ЊЕНИ ГЛАВНИ ДЕЛОВИ.

1. ОБЛАСТ.

У повељи Краља Милутина, којом он прилаже манастиру Св. Николе на острву Врањини (у Скадарском Језеру) село Орахово и још нека места у Црмници, каже се још и ово: „И еце придахъ отъ Чрне Горе отъ арбанасъ Васиља са децомъ да бестъ такожде работникъ светомъ Николе јакоже и више писани“. ¹⁾

То би био најстарији спомен области Црне Горе, за који до сад знамо. Али се из њега не може изводити ништа о пространству и о међама те области. Може се пак само толико рећи као поуздано, да је и тадашња Црна Гора морала бити у близини манастира Св. Николе на Врањини, јер је приложени Васиљ с децом имао да буде „работникъ светомъ Николе јакоже и више писани“, т. ј. као и они људи што су манастиру дати из Црмнице. ²⁾

Други по старини спомен Црне Горе имамо из 1435 године у уговору између деспота Ђурђа Бранковића и Млечића. ³⁾ У томе уговору једанпут стоји „*satuppi Serpagore*“ и двапут: „*satunos Serpagore*“. Очевидно је дакле, да је тиме означен српски назив: *Кашуни Црне Горе*. А несумњиво је опет, да је

¹⁾ Ив. Јастребов: Прелис хрисовуља на Цетињу о манастиру Св. Николе на Врањини. (Гласник Српског Ученог Друштва, књига XLVII, 226).

²⁾ На овај податак јамачно мисли Ч. Мијатовић, кад каже: „Данас знамо с доста поузданости, да је се западни део горње Зете већ у XIV веку звао Црном Гором“. („Балшићи“ у Гласнику Српског Ученог Друштва, књига XLIV, 127).

³⁾ Дрџ Јанко Шафарикъ: Србски историјски споменици млетачкогъ архива. (Продужење за Гласник Срп. Ученог Друштва XIII). Стр. 294-295.

то било старије и правилно српско име за доцнију и данашњу Катунску Нахију. Овај податак је знатан и интересантан с више страна. На првом месту, он показује, да је морало доста одавно бити српске области која се звала Црном Гором, јер су њени становници тек у току од више векова могли захватити својим катунима целу област садашње Катунске Нахије, па да она због тих катуна буде прозвата Катунима Црне Горе. Даље, сам тај назив показује, да Црна Гора није била исто што и Катун Црне Горе, него да су то била два различна предела. Али су свакако морали бити један у непосредној близини другога, јер су по пределима Катунâ Црне Горе могли подизати велику множину катуна само становници неке суседне области. Најзад, кад су становници Црне Горе градили катуне, дакле летња сточарска насеља, по садашњој Катунској Нахији, то значи, да су они седели у неким жупнијим, питомијим пределима, према којима су „Катуни Црне Горе“ представљали суровију, хладнију, вишу планинску област. Јер се навек са стоком преко лета излази из нижих и топлијих на више и хладније пределе. А такве ниже, топлије и жупније крајеве налазимо свуда на истоку и на североистоку од Катунске Нахије: према долинама Зетинској и Морачиној и у самим тим долинама, затим у Љешанској Нахији, у Ријечкој Нахији и у Црмници.

Године 1489 издао је Иван Црнојевић повељу, којом је пресудио спор око међа између Бјелоша и Бајица с једне и Бјелоша и Очинића с друге стране (све троје су села у Цетињском Племену). Оригинал те повеље имао је у рукама Ровински и како на једном месту у своме делу¹⁾ напомиње, имао је намеру, да је због њене необичне вредности у целини саопшти као прилог. Али је на жалост није саопштио. Ипак о садржини те повеље знамо доста по разним напоменама код Ровинског и по непотпуном њеном препису у познатој цетињској књизи „Крисовуљу“ или „Крусовуљу“, који је објавио М. Драговић.²⁾

За нас је знатно, што Иван Црнојевић у тој повељи каже: „... и ја господар Иван чувши ријечи од стране једне и друге нарекохом 24 властеле од Црне Горе да пођу и обнађу Богом и душама својима“.³⁾ А међу том властелом, каже Ровински,

1) П. А. Ровинский: Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ. Томъ II, часть I, стр. 11.

2) „Прилози за историју Црне Горе“ (Летопис Матице Српске, 1891 год., св. III, стр. 17—19).

3) У наведеним „Прилозима“... М. Драговића, стр. 17.

било је властелина из Цеклина, Цетиња, Његуша, Угања, Побора и Брајића, те би дакле сви ти предели (поред још других) у доба Ивана Црнојевића спадали у Црну Гору.¹⁾

У октоиху, који је штампан 1494 године по наређењу Ђурђа Црнојевића, назива Ђурађ себе: „... воевода Зети господинъ Гјурьгъ Црноевикъ...“²⁾ А калуђер који је по Ђурђеу налогу радио на том послу, означава себе речима: „... смерени свеценикъ мнихъ Макариѣ ѿтъ Чръныѣ Гори...“³⁾ Очеvidно је из ових израза, да се ту Зета и Црна Гора именују као две различите области: назив „Зета“ представља шири појам, име за целу државу Црнојевића, док се за калуђера Макарија хоће ближе да одреди, да је из „Црне Горе“ као неке уже области.

По Јиречку се планински крај изнад Котора назива 1496 и 1498 године први пут именом Црна Гора или *Montagna Negra*.³⁾

У књизи служебнику, коју је штампао Божидар Вуковић, Подгоричанин, 1554 године у Млецима, записано је, да се је око тога посла трудио „іеромонахъ пахоміе ст цръніе гори от реке.“⁴⁾ Без сумње је овде или услед писарске или услед штампарске погрешке написано „реке“ место „рѣке“ — дакле Ријеке или Ријеке Црнојевића у данашњој Ријечкој Нахији. Овај нам запис дакле показује, да се је Ријека и тада рачунала у Црну Гору.

У писму српских калуђера Дамјана и Павла папи Клементу VIII године 1597 каже се, како ће папином изасланику прићи „... и сва црна гора и двкадинъска земља“ и још „никшићи“ и „риђани и ѿногоше“ и „бањани“ и остала херцеговачка племена (која се именују).⁵⁾ — Дакле се Црна Гора одваја од „дукађинске земље“, под којом се очевидно разумеју Брда, и изван Црне Горе су и Никшићи с Оногоштем и Риђани (са Граховом, које је од старине риђанска својина) и Бањани, који се именују заједно с осталим, даљим, херцеговачким племенима и пределима.

Неки непознати писац из 16. века оставио је за собом из-

1) Черногорія, томъ I, стр. 464.

2) Fr. Miklosich: Monumenta Serbica, Viena, 1853. Стр. 538.

3) К. Јиречек: Историја Срба у преводу Ј. Радоњића II св. (Београд, 1923), 194.

4) Цео је запис на томе служебнику штампан код Ровинскога: Черногорія, томъ I, 455.

5) Гласник Земаљ. Музеја у Босни и Херцеговини 1909 год., с. 57.

вештај о Дубровнику, Босни и Арбанији.¹⁾ Из тога извештаја имају за нас вредности ови подаци о Црној Гори²⁾: Границу „Турске Арбаније“ на северозападу чини *castello di Lastua* у Паштровићима и Спич, где се обала назива *Zagpu*, најближа обала са које се може ићи у Црну Гору; и на другом месту: како Скадар, тако и Подгорица на истоку (*sic*; погрешно, место: на западу) граниче се Црном Гором; међу тим градовима и Црном Гором је Скадарско Језеро...“ — Ровински није могао пронаћи, шта значи *Zagpu*, те се домишљао, да је то искварено од „жал“ (ниска, песковита морска обала). Међутим је по свој прилици речју *Zagpu* означен залив Чајн, који је обележен на аустријској специјалној карти (1:75.000, секција *Spizza*) а управо на средини оног дела морске обале, који је између Каstell-ластве и Спича. Цела је пак та обала према Црмници, и према томе је непознати писац морао мислити на Црмницу, кад је рекао, да је ова обала најближа Црној Гори. Он је дакле сматрао, да је Црмница у Црној Гори.

Други његов податак, да се како Скадар, тако и Подгорица на западу граниче Црном Гором, показује, да се Подгорица није рачунала у Црну Гору, него је била изван ње. А што даље наводи, да је међу тим градовима³⁾ и Црном Гором Скадарско Језеро, то би се могло узети као доказ, да је Црна Гора и тада граничила са Скадарским Језером.

Први је писац, који нам даје подробније податке о Црној Гори, Марјан Болица са својим делцем „*Relatione et descrizione del sangiacato di Scutari*“, издатим 1614 године у Млечима и прештампованим до сад више пута.⁴⁾ Болица је као Которанин и

¹⁾ На талијанском језику. Објавио га S. Ljubić у „*Starinama' jugosl. Akademije...*“ књ. XII, 1879.

²⁾ Наведени по преводу П. Ровинског (Черногорја, томъ I, 838 и 839).

³⁾ Наравно, да Скадарско Језеро није било и између Подгорице и Црне Горе, и свакако је непознати писац уопште мислио на цео предео у коме је Подгорица и означао га њеним именом. Ово је у толико вероватније, што су Турци именом Подгорица означавали у то време целу велику административну област, у коју су улазила сва српска и арбанашка Брда и цела равница Зета. Види за то нпр. Марјана Болице опис скадарског санџаката из 1614 године (превод у Ровинског: Черногорја, томъ I, стр. 785 и 803-810).

⁴⁾ Код нас је последњи пут штампано у „*Starinama'*“ загребачке Академије, књ. XII (1879), а по том га је издању превео Ровински (Черногорја, томъ I, 785-827).

млетачки чиновник имао без сумње на расположењу обилату грађу из млетачких докумената. А њу је затим могао допунити и својим забелешкама, јер се из његових списа види, да је у више махова походио разне делове скадарског санџаката, особито Скадар и Подгорицу. Отуд је он био у стању, да нам саопшти за сваки од главних делова скадарског санџаката: његове границе, имена његових села (односно: племенâ) и сеоских старешина са бројем домова и војника и уз то много других појединости о тадашњим политичким приликама и о народу. По свему пак што говори о Црној Гори види се, да он није лично у њој био, него да се је задовољио подацима, до којих је са разних страна дошао. Зато има код њега у појединостима за Црну Гору погрешака и непотпуности (нпр. именује већином мањи број села него што их је у ствари било). Али су ипак његови подаци драгоцени, јер нам први дају опширнија обавештења о старој Црној Гори.

За наше питање, о области Црне Горе, имају значаја ова Боличина саопштења.¹⁾ Скадарски санџакат се дели на ове главне области: Црна Гора, Бар, Уцињ, Скадар, Подгорица и Плав. Црна Гора се граничи с једне стране Котором (села су јој на три миље од тога града) и Будвом (опет на растојању од три миље); затим Паштровићима, Херцеговином, Скадарским Језером, а реком Морачом одвојена је од Подгорице (ту се наравно разуме област „Подгорица“, као што се види из целог даљег излагања). Црна Гора има пет делова. Први део чине Cattuni, у које спадају: Његуши са Мирцем и Залазима (ово троје најпре помиње одвојено од Катуна, али их даље убраја у тај део Црне Горе), Цетиње, Ђеклићи, Бјелице, Цуце, Озринићи, Бјелоши, Брајићи, Побори и Маине (Masine). Граниче се (Катуни), вели, са Будвом и са Паштровићима. — Други део назива Љуботином, али затим међу његовим „селима“ именује и Љуботин, Цеклин, Грађане, Добро (Добрско Село) и Косијере. Међу селима овога дела Црне Горе помиње и Трново, Комарно и Забес, која су свакако и тада, као и сад, припадала Црмници. И он сам их заиста именује и међу селима у Црмници. Уз овај други део Црне Горе додаје, да се граничи са Скадарским Језером. — Трећи су део „Пјешивци“, у којима именује само четири „села“: једно зове опет „Пјешивци“ а за

¹⁾ По наведеном преводу код Ровинског.